

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

30 / 30

Boxtel, Best en Sint-Oedenrode De Scheeken

Een landelijk gebied
van nationaal belang

De Scheeken werd voor de ruilverkaveling onder meer gekenmerkt door zandige, vaak doodlopende landweggetjes in een lommerrijk landschap.

De rommelige, ondoelmatige weggetjes zijn vervangen door een fraaie lanenstructuur waarmee halfopen 'landschapskamers' zijn ontsloten.

Wederopbouwperiode

Wie de kaart van Nederland van eind jaren dertig vergelijkt met die van eind jaren zestig ziet grote veranderingen. Het aanzicht en de inrichting van steden, dorpen en landelijke gebieden zijn ingrijpend veranderd. De Tweede Wereldoorlog richtte zware verwoestingen aan. De gebouwen en infrastructuur in honderden dorpen en steden lagen in puin of raakten zwaar beschadigd. Al tijdens de oorlog begon een centraal geleide rijksdienst met het herstel van de oorlogsschade en de wederopbouw. Dit was niet de enige ruimtelijke opgave waar de overheid voor stond tijdens de wederopbouwperiode. Voor de oorlog leefden al andere grote wensen die nog niet vervuld waren zoals de uitbreiding en vernieuwing van steden en de modernisering van het platteland.

De wederopbouw was ook een periode van optimisme en modernisering. Nieuwe materialen en verkavelingspatronen deden hun intrede, evenals een nieuwe wijkopbouw met veel groen. Het motto van de stad werd licht, lucht en ruimte. Daarnaast kwamen er steeds meer auto's waar rekening mee gehouden moest worden in de plannen.

Selectie van 30 wederopbouwgebieden

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft dertig wederopbouwgebieden geselecteerd uit de periode tussen 1940 en 1965. In deze periode is een groot deel van Nederland opnieuw ingericht. Dat gebeurde op een totaal andere manier dan vóór de oorlog. De geselecteerde gebieden geven met elkaar een goed beeld van hoe er gedacht, gebouwd en ingericht werd. De gebieden worden beschouwd als toonbeelden van de wederopbouwperiode. Ze onderscheiden zich nationaal of zelfs internationaal, bijvoorbeeld vanwege de kwaliteit van de architectuur of als bijzonder voorbeeld van stedenbouw of landschapsinrichting. De Rijksdienst heeft de gebieden in drie gebiedstypen ingedeeld: de wederopbouwkeren (de herstelde oorlogsschade), de naoorlogse woonwijken (de planmatige, stedelijke uitbreidingswijken) en de landelijke gebieden (agrarische ruilverkavelings- en landinrichtingsgebieden).

De rol van het Rijk en de gemeenten

De selectie als één van de 30 wederopbouwgebieden zorgt in de eerste plaats vooral voor meer aandacht en waardering. Het Rijk heeft ervoor gekozen deze gebieden niet als rijksbeschermd gezichten aan te wijzen. De uitdaging voor de gemeente en haar bewoners is om een manier te vinden waarop nieuwe ontwikkelingen en behoud van het karakter van het gebied samen kunnen gaan.

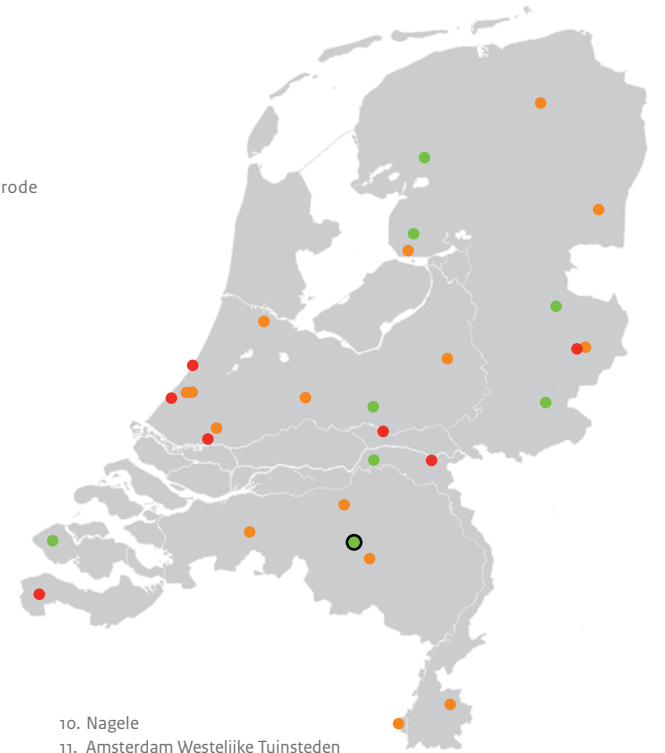
Wederopbouw is één van de vijf prioriteiten uit de rijksnota Visie erfgoed en ruimte. Kiezen voor karakter (VER). Deze nota beschrijft hoe het Rijk een rol ziet voor het cultureel erfgoed in de ruimtelijke ordening. Ook wordt geschetst op welke manier publieke en private partijen rondom cultureel erfgoed en ruimtelijke ordening zouden moeten samenwerken. Het Rijk wil stimuleren dat de bijzondere eigenschappen, de kwaliteiten van de wederopbouwgebieden, ook in de toekomst herkenbaar aanwezig blijven. Om dat te bereiken wil het Rijk (bestuurlijke) afspraken maken met de betrokken gemeenten.

Landelijke gebieden

Na de oorlog veranderden de landelijke gebieden sterk van karakter. Verschillende ontwikkelingen speelden daarbij een rol. Schade als gevolg van de oorlog en de Watersnoodramp van 1953 werd hersteld. Tegelijkertijd leidde grootschalige ruilverkaveling tot herinrichting van honderdduizenden hectares cultuurgrond. Ook ging Nederland door met inrichting van nieuw land en ontginning. De Scheeken is een vroeg voorbeeld van een ruilverkaveling waarbij een landschapsplan werd opgesteld met veel aandacht voor de bestaande kwaliteiten van het gebied.

30 wederopbouwgebieden

- Wederopbouwkeren
- Naoorlogse woonwijken
- Landelijke gebieden
- Boxtel, Best en Sint-Oedenrode De Scheeken

Wederopbouwkeren

01. Hengelo binnenstad
02. Katwijk aan Zee Boulevardzone
03. Den Haag Atlantikwallzone Kijkduin-Zorgvliet
04. Rhenen binnenstad
05. Rotterdam oostelijke binnenstad
06. Nijmegen binnenstad
07. Oostburg

Naoorlogse woonwijken

08. Groningen De Wijert-Noord
09. Emmen Emmermeer, Angelslo en Emmerhout

10. Nagele

11. Amsterdam Westelijke Tuinsteden
12. Hengelo Klein Driene I en II
13. Apeldoorn Kerschoten
14. Den Haag Mariahoeve
15. Leidschendam-Voorburg De Heuvel Prinsenhof
16. Utrecht De Halve Maan
17. Rotterdam Ommoord
18. Den Bosch Plan Zuid/De Pettelaar
19. Breda De Heuvel
20. Eindhoven 't Hool
21. Heerlen Vrieheide
22. Maastricht De Pottenberg

Landelijke gebieden

23. Skarsterlân Haskerveenpolder
24. Noordoostpolder
25. Vriezenveen
26. Berkelland Beltrum I
27. De Groep en omgeving
28. Maas en Waal-West
29. Veere Walcheren
30. Boxtel, Best en Sint-Oedenrode De Scheeken

Atlas van de wederopbouw in Nederland

De atlas biedt een overzicht van de 30 geselecteerde wederopbouwgebieden en vertelt het verhaal van de ruimtelijke ordening in Nederland aan de hand van een aantal essays.

ISBN 978-94-6208-092-8

Boxtel, Best en Sint-Oedenrode De Scheeken is één van de dertig door het Rijk geselecteerde naoorlogse gebieden met een bijzondere cultuurhistorische betekenis. De gebieden tonen samen het tijdperk van de wederopbouw.

Meer informatie:

– *Wederopbouwgebied De Scheeken; verkennend onderzoek naar de cultuurhistorische, landschappelijke en bouwkundige waarden*, 2014, Overland en het Monumenten Advies Bureau.

Dit rapport is te downloaden via: www.overland.nl/scheeken.php

– De website van Stichting de Brabantse Boerderij (SdBb) over De Scheeken: www.debrabantseboerderij.nl/projecten/scheeken

– Structuurvisie van de gemeente Best: www.gemeentebest.nl/structuurvisie

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)

De RCE ondersteunt gemeenten bij het opstellen en uitvoeren van plannen die het karakter van de wederopbouwgebieden voor de toekomst behouden. De RCE vindt het belangrijk dat specifieke kennis over de wederopbouwperiode ontwikkeld wordt en beschikbaar komt. Het kennisplatform wederopbouwgebieden vervult hierin een centrale rol.

Zie ook: www.cultureelerfgoed.nl/dossiers/wederopbouw

Boxtel, Best en Sint-Oedenrode

De Scheeken

De eerste voorbereidingen voor een ruilverkaveling in De Scheeken dateren van vlak voor de Tweede Wereldoorlog. Na de oorlog kreeg het gebied pas echt vorm, waarbij een vooruitstrevend landschapsplan van R.J. Benthem van Staatsbosbeheer uit 1944 de leidraad vormde. Kenmerkend voor Benthems aanpak was de aandacht voor het bestaande landschap.

De Scheeken ligt ten oosten van de A2 tussen Liempde (gemeente Boxtel) en Best en maakt deel uit van Nationaal Landschap Het Groene Woud. Het gaat om een gebied van ruim 1000 hectare. Van oudsher is De Scheeken een bosrijk en schilderachtig gebied met een besloten karakter en een fijnmazige structuur van beplanting. Er woonden weinig mensen, de percelen waren klein en het bezit versnipperd. Andere nadelen waren de slechte ontsluiting en de gebrekkige ontwatering. In 1940 werd gestart met de voorbereidingen van de ruilverkaveling. Hiermee werd vooral beoogd om doodlopende weggetjes met elkaar te verbinden en een samenhangend afwateringssysteem aan te leggen. Door de oorlog kwam het werk stil te liggen en tijdens gevechten op weg naar de rivierbruggen ontstond forse schade in het gebied.

Subtiliteit als kracht

Met het landschapsplan van Benthem als uitgangspunt ging na de oorlog een nieuwe fase van de ruilverkaveling in. Rondom de blokvormige kavels kwam opgaand groen en de deels nieuwe paden- en lanenstructuur werd nadrukkelijk zichtbaar gemaakt met gevarieerde beplanting. Bij de keuze voor de beplanting is rekening gehouden met bomen en planten die eigen waren voor de streek. De nieuwe kavels werden omzoomd met populieren, langs de wegen werden voornamelijk eiken geplant. In 1956 is het werk afgerond, al moest daarna de afwatering nog aangepakt worden. De kracht van deze herinrichting zit in de subtiliteit. Kenmerkend voor het landschap is dat het is ingedeeld in 'kamers': graslandpercelen die zijn omkaderd met bomenrijen, singels of hagen. Met zijn plan bracht Benthem de kwaliteiten van het bestaande landschap in beeld en gaf richtlijnen voor toekomstige ontwikkelingen. Door de ruilverkaveling is de ontsluiting verbeterd, maar is geen afbreuk gedaan aan de karakteristieke, kleinschalige inrichting. In het gebied zijn ook enkele wederopbouwboerderijen te vinden, waarvan het langgevelboerderijtype het meest voorkomt.

- 1 De transparantie van de boomlinten geeft diepte aan het landschap
- 2 De Mariakapel aan de Molenkampseweg 1 in Vleut, 1950
- 3 De Berkenloop met een kenmerkend gemetseld bruggetje uit de wederopbouw
- 4 Dit werk van de amateurschilder Janus Bressers toont de ruilverkavelingswerkzaamheden eind jaren veertig
- 5 Luchtfoto waarop goed de kamerstructuur van het gebied en de lineaire beplanting te zien zijn
- 6 De aanleg van een weg in de buurt van Sint-Oedenrode, 1961
- 7 Kenmerkend voor De Scheeken zijn wegen omzoomd met populieren, 1972
- 8 Boerderij van een 'kortgeveltype', uit 1947, aan de Hoge Vleutweg in Vleut

Colofon

Tekst Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed / Ontwerp en-publique.nl

Kaarten Must / Foto cover Nationaal Archief, 2.24.06.02, nr. 161-1125, CC-BY-SA

foto Lammert Prins, RCE

foto Cees-Jan Penk, Monumentenadviesbureau Nijmegen

foto Henk Heling

foto Janus Bressers

foto Sjoelke Swart, RCE

foto Nationaal Archief, 2.24.06.02, nr. 161-1125, CC-BY-SA

foto Noud Aarssen, Brabant-Collectie

foto Cees-Jan Penk, Monumentenadviesbureau Nijmegen

